

„CÍTIT EMOCE“: VÝZNAMNÉ MOMENTY V PRAGMATICKÉ PŘÍPADOVÉ STUDII Z GESTALT TERAPIE POHLEDEM DISKURZIVNÍ ANALÝZY

**“Feeling emotions” - significant events in pragmatic case study
of gestalt psychotherapy seen through the lenses of discourse
analysis**

Leoš Zatloukal^a, Jan Roubal^b

^aUniverzita Palackého v Olomouci, CMTF, Institut Dalet, Olomouc, CZ; leos.zatloukal@dalet.cz

^bKatedra psychologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno, CZ;
jan.roubal.cz@gmail.com

Psychoterapie. 13 (1), 66–83; ISSN 1802-3983

ABSTRAKT:

Text představuje tzv. „pragmatickou případovou studii“ z psychoterapie. Případ zahrnuje 12 terapeutických sezení gestalt terapie, která byla vedena předním představitelem daného přístupu u nás. V rámci případové studie byly detekovány tzv. „významné momenty“ (significant events) posunu z pohledu klienta i terapeuta. Tyto významné momenty posunu byly posléze analyzovány metodou Recursive Frame Analysis (RFA) pro podrobnější zachycení konstruování daného momentu. V textu je prezentován nejvýznamnější moment, na němž se shodl terapeut i klient. včetně doslovného přepisu a zápisu RFA analýzy.

Klíčová slova: Pragmatická případová studie, psychoterapie, poradenství, významný moment, Recursive Frame Analysis

SUMMARY:

This paper presents „pragmatic case study“ of psychotherapy. The case contains twelve gestalt therapy sessions led by leading professional in the field. Significant

events were identified from the client's and therapist's points of view. Those events were analysed using Recursive Frame Analysis (RFA) for capturing the way of co-constructing this event. One significant event is presented in the article with transcription and RFA chart as well.

Key words: Pragmatic case study, psychotherapy, counseling, significant event, Recursive Frame Analysis

Role autorů: První autor vytvořil záměr a strategii výzkumu, oba autoři se podíleli na sběru dat, první autor zpracoval analýzu dat a oba autoři se podíleli na tvorbě závěru a schválili konečnou podobu článku.

Bez konfliktu zájmů.

Tento text představuje případovou studii gestalt psychoterapie vedené jedním z autorů (J. R.), kterou druhý z autorů (L. Z.) coby výzkumník zkoumal. Jde o trochu kuriózní, ale nikoli výjimečnou situaci: terapeut v kontextu tohoto případu (J. R.) je v jiných kontextech sám zkušeným výzkumným

pracovníkem, a naopak výzkumník v tomto kontextu (L. Z.) je v jiných kontextech sám terapeutem, navíc vzdělaný v jiném terapeutickém přístupu. V článku představujeme využitou metodologii a na konkrétním příkladu ukazujeme analýzu významného momentu terapie identifikovaného klientem i terapeutem.

1. METODOLOGIE VÝZKUMU

V této kapitole se zaměříme na metodologické otázky realizovaného výzkumu, od formulace cílů přes sběr dat až po jejich interpretaci.

1.1. Zaměření výzkumu a výzkumná metoda

Cílem prezentovaného výzkumu bylo přispět k odbornému porozumění tomu, jak psychoterapeutický rozhovor ovlivňuje situaci lidí, kteří hledají pomoc se svými obtížemi. Výzkumník se zaměřil na následující **výzkumné otázky**:

- Jaké prvky komunikace v psychoterapeutickém kontextu lze popsat? (zejména v situacích, kdy pravděpodobně dochází k významné pozitivní změně)
- Jak se v rozhovoru „děje“ terapeutická změna?
- Čím terapeut a klient přispívají k terapeutické změně?

Jako výzkumný design výzkumník zvolil **případovou studii**. Pro případové studie je charakteristické zkoumání určitého jevu v jeho běžném kontextu v průběhové (narrativní) podobě, s využitím vícečetných zdrojů dat a cíleným zahrnutím více úhlů pohledu (McLeod, 2010; Stake, 1995; Yin, 2002). V kontextu psychoterapie mají případové studie zvláštní relevanci,

protože „případ“ je pro terapeuty přirozenou jednotkou analýzy (McLeod, 2010). Každý terapeut se však ve své praxi setká jen s omezeným množstvím případů, proto je užitečné čerpat inspiraci z jiných případů od kolegů (zvláště pokud jsou dobře metodologicky zpracované). V neposlední řadě mohou jednotlivé analyzované případy rovněž pomoci porozumět terapeutické změně v reálných podmínkách, čímž tvoří důležité

Leoš
Zatloukal

Mgr., Ph.D. et Ph.D. Je absolventem doktorského studia klinické psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci a sociální práce na Ostravské Univerzitě v Ostravě. Absolvoval komplexní 750h výcvik v systematické psychoterapii, výcviky v hypnoterapii, supervizní a koučovací výcviky a další kurzy a výcviky pod vedením předních tuzemských i zahraničních lektorů. Vyučuje poradenství a terapii a vybrané manažerské dovednosti na Univerzitě Palackého v Olomouci (CMTF) a spolupracuje s několika dalšími vysokými školami (FSS MU, FF MU, Newton College), působí rovněž v soukromé praxi (Olomouc) a v manželské a rodinné poradně (Brno). Je spoluzakladatelem institutu Dalet (www.dalet.cz), který se zaměřuje na uplatňování přístupu zaměřeného na řešení v různých kontextech (terapie, poradenství, supervize, koučování...), a lektorem komplexního psychoterapeutického výcviku v terapii zaměřené na řešení a dalších výcviků a kurzů.

doplnění ke znáhodňovaným klinickým zkouškám (RCT) využívaným ke zkoumání účinnosti terapie (Fishman, 1999; Fishman, Messer, Edwards, & Dattilio, 2017; Iwakabe & Gazzola, 2009; McLeod, 2010).

Existuje několik typologií případových studií ve výzkumu psychoterapie (Iwakabe & Gazzola, 2009; McLeod, 2010). Jedním z druhů případových studií využívaných ve výzkumu psychoterapie je tzv. „**pragmatická případová studie**“ (Fishman, 1999; Fishman, Messer, Edwards, & Dattilio, 2017; McLeod, 2010). Tato varianta, kterou výzkumník zvolil, nabízí střední rovinu abstrakce (umožňuje jít „za“ jednotlivý případ, ale nemá v první řadě am-

bici vytvářet teorii), má poměrně jasně definovanou formu a zůstává v úzkém kontaktu s praxí (Fishman, 1999; McLeod, 2010).

Výzkum v rámci pragmatické případové studie kombinoval některé další výzkumné designy. Především šlo o zaměření na významné momenty (události) posunu identifikované klienty, terapeutu i výzkumníkem (Elliott, 2010; Elliott & Shapiro, 1992; Timulak, 2007). Tyto významné momenty nabízejí určité „okno“ do procesu změny, protože se předpokládá, že v takovém úseku je nejviditelněji přítomné to, co nejvíce přispívá k účinnosti terapie (Elliott & Shapiro, 1992; McLeod, 2001). Významné momenty

Obr. 1

Kritéria pro výběr případů:

- **jedná se o úspěšnou terapii** – klient i terapeut se shodují na tom, že terapie byla v daném případě užitečná a že došlo k nějakému významnému posunu žádoucím směrem; **zásadní kritéria** jsou (upraveno podle Bohart, Humphreys in. McLeod, 2010):
 - klient popisuje terapeutickou změnu a je relativně konkrétní ohledně této změny
 - klient uvádí, že si změny všiml i někdo jiný v jeho okolí
 - klient uvádí, že ke změně významně přispěla terapie a popisuje akceptovatelné propojení událostí v terapii a změny samotné
 - terapeut popisuje terapeutickou změnu a je relativně konkrétní ohledně této změny
 - terapeut uvádí, že ke změně významně přispěla terapie a popisuje akceptovatelné propojení událostí v terapii a změny samotné
 - **doplňkovým kritériem** je výsledek dotazníků sledujících terapeutickou změnu
- **je možné pořídit nahrávky všech konzultací** – preferovány byly videonahrávky, ale bylo možné akceptovat i audionahrávky
- **klient souhlasí** se zařazením do výzkumu
- jsou zahrnuty **různé terapeutické přístupy** – snahou výzkumníka bylo nabídnout různé varianty procesů změny v psychoterapii a různé perspektivy k popisu terapeutické změny, proto byly zařazeny různé směry
- terapeutické případy ukazují „**typické**“ **způsoby práce** v rámci daného přístupu
- terapeutem je **významný reprezentant daného přístupu** – s žádostí o spolupráci byli osloveni zkušení terapeuti, kteří daný přístup aktivně praktikují, vedou výcviky v daném přístupu a publikují o něm.
- jedná se o **individuální či rodinnou terapii**

se většinou detekují hned po skončení konzultace nebo v časovém odstupu s využitím nahrávky (popřípadě spojené s přepisem) a dotazníků (např. *Helpful Aspects of Therapy Form – HAT*) či rozhovoru (Elliott & Shapiro, 1992; Timulak, 2010). Autoři uvádějí, že samotná analýza významných momentů může být vhodně doplněna dalšími metodami, například konverzační či diskurzivní analýzou (Elliott, 2010; Elliott & Shapiro, 1992). V tomto případě byla pro analýzu identifikovaných významných momentů využita metoda *Recursive Frame Analysis (RFA)*, kterou vytvořil Keeney a spolupracovníci (H. Keeney & Keeney, 2012b; H. Keeney, Keeney, & Chenail, 2015).

1.2. Metody sběru dat

Tato případová studie byla součástí širší multipřípadové studie (Zatloukal, 2012). Kritéria pro výběr případů byla stanovena způsobem, který je shrnutý v tabulce.

Výběr případů naopak nebyl záměrně omezen na základě diagnózy klientů, pohlaví či věku klientů nebo terapeutů, délky terapie, souběžnosti farmakoterapie, lokality či dalších ukazatelů.

Prezentovaný případ je jedním z vybraných případů, který naplňoval výše uvedená kritéria.

Data pro analýzu byla sbírána z několika zdrojů:

- **Nahrávky terapeutických sezení** – klíčovým zdrojem dat pro analýzu byly audio či videonahrávky terapeutických sezení. Nahrávky všech sezení byly přepsány (transkripce) a jsou tak přístupné pro další analýzy (McLeod, 2010).
- **Rozhovory** – dalším významným zdro-

jem dat jsou rozhovory výzkumníka s terapeutem a s klientem (podrobnosti ke struktuře polostrukturovaných rozhovorů jsou k dispozici v Zatloukal (2012). Rozhovory byly nahrávány a vybrané části přepsány.

- **Dokumenty** – v rámci případových studií hrály významnou roli rovněž tyto dokumenty:

→ *Poznámky terapeuta* – poznámky z jednotlivých sezení pořízené terapeutem a ex-post poznámky k materiálům ze sezení

→ *Dotazníky sledující výsledek terapie* – slouží k doplňujícímu pohledu na úspěšnost terapie a lokalizaci momentu posunů v terapii, sestávaly z českého překladu Lambertova dotazníku výsledku (OQ-45), který byl vyplněn na začátku a na konci celé terapie a *Outcome Rating Scale (ORS)*, který byl vyplňován na začátku každého sezení. Oba dotazníky (OQ-45 i ORS) jsou doporučovány jako vhodný měřicí nástroj výsledku terapie (Duncan, Miller, Wampold, & Hubble, 2010; Kazdin, 2003), a to i v případových studiích (McLeod, 2010).

→ *Dotazníky mapující spolupráci terapeuta a klienta* – na konci každého sezení byl využit krátký dotazník *Session Rating Scale (SRS)* zaměřený na „pracovní spojení“ (*working alliance*). Dotazník se zaměřuje na stejné oblasti jako *Working Alliance Inventory* (Duncan, 2010; Duncan et al., 2010).

→ *Mailová korespondence terapeuta a klienta* – v tomto případě jde o maily před začátkem terapie, v nichž klient nastiňuje svou situaci.

→ *Nahrávka prezentace na konferenci* –

případ byl prezentován na mezinárodní konferenci v Brně, prezentace se zúčastnil výzkumník, terapeut i klient a nabídli svůj pohled na proces i výsledek terapie.

- *Reflexe odborníků* – v rámci vystoupení na konferenci byl přítomným účastníkům (odborníkům z tuzemska i ze zahraničí a studentům) promítnut jeden z detekovaných „momentů posunu“ a účastníci konference byli požádáni, aby v malých skupinkách vytvořili co největší množství různých interpretací toho, jak se stalo, že právě tento moment byl momentem posunu; lístky s nápady byly posléze sebrány, zpracovány a zahrnuty do analýzy jako doplňkový zdroj.
- *Jiné materiály z terapie* – v rámci terapie občas vznikaly různé náčrty, obrázky, schémata, které byly rovněž doplňkovým materiálem pro analýzu.

1.3. Zpracování a interpretace dat

Nahrávky terapeutických sezení byly přepsány podle zjednodušených transkripčních pravidel (O'Connell & Kowal, 1995), pro účely této prezentace jsme kvůli čtivosti upustili od různých transkripčních značek. Na základě přepisů a nahrávek pak klient i terapeut identifikovali každý tři nejvýznamnější momenty posunu ze svého pohledu. Na tyto momenty posunu se zaměřoval rovněž polostrukturovaný rozhovor s každým z nich.

Momenty posunu byly podrobněji zkoumány rovněž s využitím RFA a znázorněny originální formou RFA záznamu (Zatloukal & Bezdičková, 2019). RFA je druh diskurzivní analýzy, která sleduje způsob utváření významových rámců v konverzaci (Chenail, 1995). Analýza probíhá na čtyřech úrovních (Chenail & Duffy,

2011; H. Keeney et al., 2015; Zatloukal & Bezdičková, 2019):

- **Sémantická analýza** – v této rovině analýzy jde o zachycení významových jednotek (rámců) a „hierarchie kontextů“. RFA výzkumník zde sleduje „anatomii“ či významovou „strukturu“ konverzace (B. Keeney, 1990). Sleduje tedy jednotlivé rozdíly (rozlišení), jejich organizaci do „rámců“, případně do vyšších úrovní diskurzu, které se v RFA nazývají „galerie“, „křídla“ a „muzea“ (Chenail & Duffy, 2011; Keeney, 1990).¹ Důležitým pravidlem v této fázi analýzy je blízkost k datům, tedy pojmenovávání rámců jazykem použitým ve zkoumaném rozhovoru (Keeney et al., 2015), nikoli upravenými výrazy nebo zobecněnými interpretacemi.
- **Sekvenční analýza** – tato rovina analýzy se zaměřuje na postupné utváření interakčních rámců v čase, tedy jak za sebou rámce chronologicky následují (Chenail & Duffy, 2011). Význam rámce je dán vztahem k dalším rámcům – těm, které předcházely i těm, které následují (Chenail, 1995; H. Keeney & Keeney, 2012a). V této úrovni analýzy, která je velmi úzce spjata s předchozí, se rovněž zkoumají přechody mezi rámci, jako je například „otevírání“ či „uzavírání“ rámců (Che-

¹ Označení vychází z Keeneyho metafory uměleckých galerií, která je patrně inspirovaná Batesonem (Bateson, 2000). Pokud si představíme „rámec“ jako rám obrazu, který dává význam tomu co je uvnitř (jednotlivé rozdíly, které jsou prvky obrazu nějakého například impresionistického malíře), pak v muzeích visí obraz společně s dalšími obrazy v nějaké větší tematicky sladěné galerii (například v místnosti s dalšími díly impresionistů), tato galerie je součástí nějakého „křídla“ (které se kupříkladu věnuje malířství 19. století), které je součástí nějakého „muzea“ atd.

nail, 1995; Keeney, 1990). Pozornost se také věnuje rekurzivním (cirkulárním) vztahům mezi rámci, kdy se některá témata nově vrací (*re-cyklují*) v nových kontextech a mohou se měnit i vztahy mezi rámci v rámci hierarchie kontextů (Keeney et al., 2015).

- **Pragmatická analýza** – zde se dostáváme do roviny „sociální akce“ či „funkce řeči“ (Edwards & Potter, 1992; Wiggins, 2017) a zkoumá se příspěvek aktérů terapeutické konverzace ke změnám rámců. RFA nejčastěji využívá Fieldovu „tříaktovou strukturu“, která může pomoci ve „skórování“ jakékoli tvořivé činnosti, tedy i terapie (Keeney, 2009; Keeney et al., 2015). Tříaktová struktura pomáhá v kontextu terapie zachytit, zda dochází k nějakému posunu od původní zacyklené situace či zápletky (Akt I) přes otevření nových možností (Akt II) až k rozvinutí a upevnění změny (Akt III). Tato rovina analýzy se rovněž zabývá tím, jak ke změnám mezi jednotlivými akty došlo, kteří aktéři konverzace k nim přispěli a jakým způsobem to udělali.
- **Konsensuální analýza** – ačkoli o tom autoři RFA přímo nehovoří, ukazuje se jako vhodné realizovat RFA ve výzkumných týmech (Chenail, 1995; Peng, 2014) a tyto týmy zároveň vést ke vzájemným rozhovorům nad daty (*data sessions*) a rozvíjení nějakého společného porozumění zkoumané konverzaci (Hill, 2011, 2015). Tento prvek konsensuality jednak přináší nové obohacující pohledy do výzkumu, jednak umocňuje otevřené sdílení těchto pohledů a vytváření nového a bohatšího porozumění z nich (čímž koresponduje se sociálně konstrukcionistickými teoriemi důležitými i pro RFA) a v neposlední řadě

zvyšuje „důvěryhodnost“ (*trustworthiness*) či „validitu“ studie (Elliott, Fischer, & Rennie, 1999; Hill, 2011).

V rámci pragmatické roviny analýzy byla zmíněna tříaktová struktura. Keeney a spo-

Jan Roubal

Doc. MUDr., Ph.D. Je psychoterapeut a psychiatr. Vyučuje psychoterapii na katedře psychologie FSS MU v Brně, kde se účastní práce Centra pro výzkum psychoterapie. Založil a vede Výcvik integrace v psychoterapii a výcvik Gestalt Studia, pracuje jako supervizor a lektor psychoterapeutických výcviků v ČR i mezinárodně. Vede výzkumnou komisi Evropské asociace pro gestalt terapii. Spolu-editoval knihy „Současná psychoterapie“ (Portál, 2010), „Gestalt Therapy in Clinical Practice. From Psychopathology to the Aesthetics of Contact.“ (FrancoAngeli, 2013) a „Towards a Research Tradition in Gestalt Therapy (Cambridge Scholars Publishing, 2016).

lupracovníci předpokládají, že jakákoli tvořivá performance (včetně terapie) předpokládá postupný přechod mezi třemi akty či dějstvími: začátkem, nějakým dramatickým přechodem a vyvrcholením představení (Keeney, 2009; Keeney et al., 2015). Tato jednoduchá tříaktová struktura pomáhá v kontextu terapie zachytit, zda dochází k nějakému posunu od původní zacyklené situace či zápletky (Akt I) přes ote-

Obr. 2

vření nových možností (Akt II) až k rozvinutí a upevnění změny (Akt III). Celý proces je znázorněn na obrázku 2:

Důraz na „tříaktovou strukturu“ pomáhá terapeutům i výzkumníkům udržet pozornost u samotné performativní roviny diskurzu (Lester, Wong, O'Reilly, & Kiymba, 2018). Pohyb mezi jednotlivými akty však není ani lineární ani jednosměrný. Stále platí zásada rekurzivitu či cirkularitu, takže posun vpřed mezi akty je spíše cyklickým či spirálovitým pohybem vpřed – od „bludného kruhu“ (*vicious circle*), v němž člověk uvízne uvnitř problému či patologického rámce (Keeney, Keeney, & Chenail, 2012), ke kruhu „dobrému“ či „konstruktivnímu“ (*virtuous circle*²). Jednotlivé fáze tohoto pohybu popisují autoři RFA následovně: „Musíme mít stále na paměti, že ani terapeutické sezení ani život samotný nejsou nějaká přímočará lineární zápleтка. Lidé přecházejí vpřed a zpět mezi rámci, využívají boční východy a co je nejdůležitější, postupují v kruzích nebo jiných smyčkách... Rozpohybovat dobrý kruh je první cíl změny a transformace. Udržet jej v pohybu je druhý cíl. Posledním cílem je nechat jej, aby sám sebe posiloval pozitivním a konstruktivním způsobem.“ (Keeney et al., 2015, s. 35–36). Kromě toho, že přechod mezi jednotlivými

akty není lineární, není ani jednosměrný. Druhý akt, kterému se někdy říká „střední“ či „přemostovací“ (Keeney, 1990, 2009; Keeney et al., 2015) lze přirovnat ke kyvadlu (*pendulum*) (Keeney et al., 2015). Přečodem do aktu II se v terapeutické konverzaci objevuje pohyb ven z rámce nedostatků (*impoverished frame*) k něčemu tvořivému a potenciálně užitečnému pro klienta. Tento pohyb je však jen vykročením, které se může znovu jako kyvadlo vrátit zpět do původního rámce, a nebo se může „přehoupnout“ do aktu III a vést k utvrzení změny a rozvoji nového zdrojového rámce (*resourceful frame*) (Keeney, 2009). Užitečné terapeutické sezení obvykle zahrnuje několik přechodů mezi akty I, II a III oběma směry, přičemž končí v aktu III. Díky cirkularitě celého procesu jsou předchozí rámce vlastně znova začleněny v následných rámci.

Sledování posunů rámců v terapeutickém sezení směrem od Aktu I přes Akt II až k Aktu III vnímáme jako jeden z nejprínosnějších aspektů RFA pro výzkum terapeutické změny in situ. Je zajímavé, že autoři v tříaktové struktuře vlastně popisují proces změny v souladu s četnými výzkumy účinnosti terapie jako proces „aktivace zdrojů“ (Flückiger, Wüsten, Zinbarg, & Wampold, 2009).

2. KONTEXT PŘÍPADU

V tomto konkrétním případě je klientem 32letý ženatý muž, mající dvě dcery.

² Doslova „řádný“ či „slušný“ kruh, autoři záměrně využili podobné znění obou výrazů v angličtině.

V úvodu uvádí, že pochází z rodiny, kde byla poměrně přísná výchova (zejména ze strany otce) a rodiče se rozvedli, když mu bylo přibližně šest let. Významným milníkem v jeho životě byla i náboženská konverze ke křesťanství. Klient vyhledal terapeuta v souvislosti s negativním zážitkem z pracovního soustředění. Své problémy klient prezentoval jako nedostatečné prožívání emocí, později docházelo k přeformulacím a upřesňování problému či cíle (uvědomění, přepínání rychlostních stupňů, odvaha a sebeprosazení...). Terapeut (J. R.) využíval při práci s klientem gestalt přístup a případ reprezentuje v rámci možností „typickou“ ukázkou tohoto způsobu práce. Terapie zahrnovala celkem 12 sezení. Klíčový moment posunu terapeut i klient nezávisle na sobě shodně označili v pátém sezení (viz. níže). Při pohledu na skóry ORS v tabulce i ve sloupcovém grafu (viz. obr.) se ukazuje, že významný „skok“ se udál už mezi 4. a 5. sezením, ale mezi 5. a 6. sezením rovněž dochází k drobnému zlepšení, dokonce jakémusi vrcholu celé terapeutické spolupráce (celkový skóre je 31)³ (obr. 3 a 4).

3. DÍLČÍ VÝSLEDKY

Prezentace pragmatické případové studie má záměrně jednotnou strukturu, aby bylo možné snadněji vyhledávat inspiraci i realizovat metaanalýzy dílčích případových studií (Fishman, 1999; McLeod, 2010). V rámečku je uvedena požadovaná struktura příspěvku do specializovaného časopisu *Pragmatic Case Studies in Psychotherapy* (obr. 5).

Výše uvedená struktura zahrnuje důležité metodologické aspekty případových studií jako takových, včetně konceptuálního rámce, ohraničení případu či zahrnutí kontextu

(Fishman, 1999; Stake, 1995; Yin, 2002). Na druhou stranu je prezentace případů touto formou poměrně rozsáhlá a lze ji využít nejlépe v kvalifikačních pracích nebo v elektronickém časopisu, který není tolik limitován rozsahem (např. právě *Pragmatic Case Studies in Psychotherapy*). Protože podrobnou prezentaci případu lze najít jinde (Zatloukal, 2012), zaměříme se zde v rámci prezentace výsledků jen na jeden aspekt – diskurzivní analýzu (RFA) významného momentu. Půjde o významný moment shodou okolností identifikovaný klientem i terapeutem jako vůbec nejvýznamnější z celé terapie.

3.1. Páté sezení

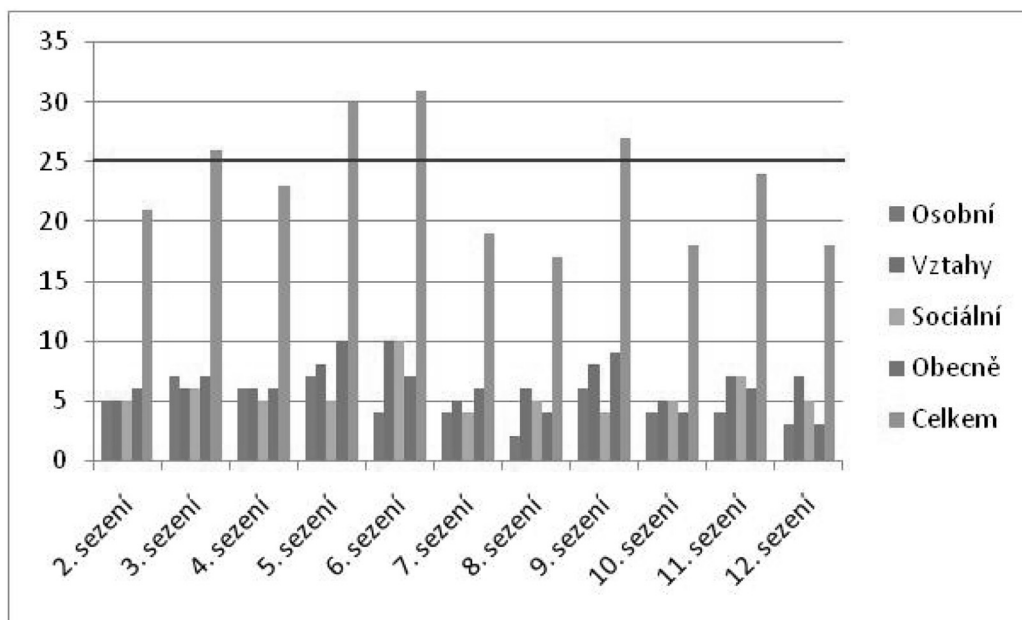
Páté sezení oba aktéři – terapeut i klient – prohlašují za zlomové. Oba do něj lokalizují nejvýznamnější moment posunu. Přitom sezení nezačíná příliš dobře, protože terapeut se omlouvá za to, že na domluvené sezení s klientem zapomněl. Zároveň klientovi nabízí, že toto sezení bude bezplatné.

³ Celkově se na ORS ukazuje, že klient byl na druhém sezení (první se neměřilo) v pásmu, kde se nachází většina lidí, kteří docházejí na terapii. Byl totiž pod hraničním skórem (cut off), které je definováno u dospělých na hodnotu 25 bodů (Prescott, Maeschalck, & Miller, 2017). Už na třetím (a pak opět na pátém a šestém) sezení se klient ve svém hodnocení na ORS pohyboval nad hraničním skórem, tedy v pásmu, kde se pohybují lidé, kteří do terapie nepotřebují docházet. Zároveň by při měření rozdílu mezi druhým a šestým sezením (začátek měření a maximum) šlo o signifikantní terapeutickou změnu, protože by rozdíl představoval 10 bodů, což je dvakrát více než je index reliabilní změny (Reliable Change Index), který odpovídá 5 bodům na ORS (Prescott et al., 2017). Zajímavý je i následný pokles na škále, přičemž klient nakonec skóruje tak, jako by došlo ke zhoršení, ačkoli on sám referuje o pozitivní změně. Podrobnější diskuse k tomuto jevu je k dispozici jinde (Zatloukal, 2012).

Obr. 3

	2. sezení	3. sezení	4. sezení	5. sezení	6. sezení	7. sezení	8. sezení	9. sezení	10. sezení	11. sezení	12. sezení
Osobní	5	7	6	7	4	4	2	6	4	4	3
Vztahy	5	6	6	8	10	5	6	8	5	7	7
Sociální	5	6	5	5	10	4	5	4	5	7	5
Celkově	6	7	6	10	7	6	4	9	4	6	3
Součet	21	26	23	30	31	19	17	27	18	24	18

Obr. 4

Klient souhlasí. Poté následuje zajímavý posun v terapeutickém rozhovoru:

Ukázka 1: Jak se máte vy?

(1) T: Jak se máte?

(2) K: Dobře. Díky. Co vy?

(3) T: (smích) Jo já myslím, že jo.. tak jakože dobře... hodně pracuju, sedím u počítače a píšu, takže sem tedka takle jsem i rád když...

(4) K: Takže máte takovoule sedavou práci...

(5) T: No většinu... Já mám vlastně jenom jeden den takhle jako s klientama, a pak dost učím, tak to jsem taky jako s lidma někde, ale tak bych řek, že polovinu času pracovního možná i víc sedím, čtu nebo píšu...

(6) K: Takže píšete jako odborný články nebo píšete přednášky nebo...

(7) T: No... no... tak tak asi...

(8) K: Jo jo jo...

Obr. 5

1. Kontext případu a metoda
2. Klient
3. Vůdčí pojetí podpořené výzkumem a klinickou zkušeností
4. Zhodnocení klientových problémů, cílů, silných stránek a historie
5. Formulace a léčebný plán
6. Průběh terapie
7. Monitorování průběhu terapie a využití zpětné vazby
8. Shmující zhodnocení procesu a výsledku terapie
9. Odkazy (literatura)
10. Tabulky
11. Obrázky

Zdroj: <https://pcsp.libraries.rutgers.edu/index.php/pcsp/about/pcspAuthorInstructions>

- (9) T: Takovýdle věci nějaký no...
- (10) K: Kde učíte, jestli se teda můžu zeptat...?
- (11) T: Jo jo, klidně, když už to je dneska takový netradiční tak to můžem vyprovodit... ehm... v Brně na Psychologii... Fakulta sociálních studií... tak tam je jednak psychologie a jednak je tam taky teďka nový obor Psychoterapeutická studia, takže tam jsem jako... s půl úvazkem.
- (12) K: Mhmmm... to je ještě něco jinýho, než psychologie klasická?
- (13) (pokračuje rozhovor o tématu)
- Na první pohled banální konverzace o životě je zajímavá z hlediska celkového tématu klienta. Klient zde zaujímá velmi explicitně partnerský (rovnocenný) vztah s terapeutem (když se mě terapeut může ptát, jak se mám, mohu se ptát i já – 2). Terapeut je posunem možná chvílku trochu zaskočený (11), ale rychle se přizpůsobuje a povídají si spolu o tom, co kdo dělá. Terapeut posléze závažnost „povrchního rozhovoru“ reflektuje (5) a zarámuje jej jako experiment a nechává klienta si uvědomit pocity s ním spojené.
- (2) K: Dobrý... jo jako... Já si myslím, že to všechno souvisí se vším, takže jako...
- (3) T: Že to sem patří...
- (4) K: Že to sem... no...
- (5) T: Já si taky myslím, jakože to je, když vím, že to je takovej povrch, kterej nejde příliš dohloubky, ale zároveň to jsou věci, který jako sem patřej... patřej k vám a jsem rád, že vy jste se mně zeptal, jak je mně a co já dělám, že to mi přijde takový jako víc partnerský potom. Jaký to bylo pro vás když... to votočit a ptát se?
- (6) K: Jo moc dobrý... (smích)
- (7) T: Zkuste ještě víc o tom říct... jako moc dobrý... Co to bylo, jakej pocit?
- (8) K: Ehm... Najednou... najednou... Já nevím, mně se líbí třeba takovej příklad, o tý komunikaci, že ta je voboustranná, jako když máte hůl, jeden ji chytne na jedný straně a záleží na tom, kdo se jí chytne na tom druhým konci... jo...
- (9) T: Souhlasím...
- (10) K: Takže jako v tenise si myslím, možná to je i patričný se zeptat na vás, i když jsem nechtěl být impertinentní teda no...
- (11) T: Myslíte, že jste byl?
- (12) K: Ne, nebyl nebyl...(smích) ale...
- (13) T: Né, tak to se ptejte a já vám když tak řeknu, že to jsou věci, který jako nechci říkat, že jo... ale... myslím, že spíš jsem rád, že když to tak jako říkáte partnerský no...

Ukázka 2: Partnerský přístup

- (1) T: Jaký to pro vás je takhle si povídat o práci dneska se mnou?

- (14) K: A jaký to je teda... třeba konkrétně ten Gestalt výcvik v Praze, jak jste zmínil, že ho vedete? To je skupina třeba více lidí...
 (14) (pokračuje rozhovor o tématu)

O chvíli později se terapeut a klient v rozhovoru o tom, čemu se věnují, dostali k tomu, jak klient vnímá s odstupem svou zkušenost s Paulem (trenér na pracovním soustředění, který dal klientovi negativní zpětnou vazbu, což byl pro něj nakonec zásadní podnět pro vyhledání pomoci terapeuta). Tuto část konzultace oba shodně označují jako **nejvýznamnější moment posunu** (terapeut ještě připojuje závěrečnou část jako součást tohoto momentu posunu – viz. ukázka 3).

Ukázka 3: Pocit odmítnutí

- (1) K: ...ale rozhodně to byla jedna z nejlepších zkušeností, kterou jsem, já nevím, za posledních letů udělal...pro mě...
 (2) T: A v čem to byla...
 (3) K: Možná jak jste říkal jako výcvik toho (1) sebezpoznání...
 (4) T: Sebezkušenosti...
 (5) K: Sebezkušenosti...
 (6) T: V čem to bylo pro vás dobrý nebo užitečná sebezkušenost?
 (7) K: Ten obsah se jako těžko interpretuje, ale tak co tak cejtíte, je právě to, že tak nějak zakoušíte sám sebe, v určitých situacích... Že zakouším sám sebe v určitéch situacích...a...ch...možná tak jako ve sportu si sáhnete, tak jako ve sportu si sáhnu někam na svoje na svoje hranice nebo na svoje možnosti co umím... a to co oceňuju třeba u nich v tom jejich přístupu bylo skutečně to, že si váží člověka, takže... zpětná vazba, takovou zpětnou vazbu jsem ještě nikdy nezažil, prostě jasná cílená praktická zpětná vazba, kterou vám daj, která vás zasáhne až někde tady a cejtíte jo jo, fakt to je tak nějak, to mi může přispět, když se na to podívám tak jako, ten člověk ví co mluví... je to dobrá rada.
- (8) T: Takže jste si sáhnul na ty svoje schopnosti a možná nějaký hranice taky?
 (9) K: I neschopnosti...no...
 (10) T: Jo jo...Jenom se třeba...
 (11) K: Říkám...ehm...pardon...
 (12) T: Ne, ne povězte...
 (13) K: Já třeba jsem zjistil asi, že třeba kolikrát, když jedním s klientem, že mu chci říct všechno za každou cenu hnedka, což je hloupost nebo prostě není to praktický... vlastně vede mě to k poslouchání, k tomu, co říká ten klient, abych ho poslouchal, víc poslouchal, než pak víc mluvil a...
 (14) T: Takže tohle byla ta zkušenost pro vás?
 (15) K: Taky taky... A vy jste chtěl něco říct.
 (16) T: No, že říkáte, že to bylo vlastně pro vás jako... užitečný...
 (17) K: Paradoxně asi jo...
 (18) T: A jako dobrá cílená zpětná vazba, užitečná rada, a zároveň z toho, když o tom mluvíte tak z toho máte jaký pocity jako lítosti, studu...
 (19) K: No...
 (20) T: A nějaký touhy asi nenaplněný touhy, že jo?
 (21) K: No...
 (22) T: Jo takže, tak si říkám, že tam něco k tomu možná chybělo ještě nějak jo... nebo přebývalo nevím, ale prostě že to co je jakoby hlavou rozhodnutí tak to bylo to dobrý, výborný, užitečný, dobrý rady, ale pocity ukazují trochu něco jinýho...
 (23) K: Jo jo...
 (24) T: Rozumíte mi?
 (25) K: No rozumím, rozumím...no...
 (26) T: Moje představa je, že tam k tomu ještě něco chybělo k tomu vyvážení...
 (27) K: Jo, co by tam mohlo chybět?
 (28) T: Nebo respektive možná ještě trochu jinak...že byste potřeboval ještě něco, jo, jakoby za sebe, ne že by tam obecně v tom konceptu něco chybělo, to já nevím, jo ale z vaší reakce mi přijde, že ještě něco, aby vám to dalo opravdu smysl, byla to dobrá zkušenost, celkově, vzpomínal byste na ni jako s dobřema pocítama... tak, že k tomu něco vám osobně chybělo...
 (29) K: Ehm... Takhle, ona vlastně byla, byla

- neúspěšná...pro mě ten výcvik byl neúspěšnej, protože jsem vlastně nebyl doporučeney nebo vlastně byl ukončeney, že jsem jakoby nešel dál jo...
- (30) T: Hm
- (31) K: Takhle to je ta, ta pachův toho...
- (32) T: Jo jo jo...
- (33) K: Prostě jako když se cejtíte, že jste odmítnutej...
- (34) T: Takovej jste měl pocit?
- (35) K: No no no no...
- (36) T: Že jste odmítnutej...
- (37) K: Jako jako když jsem odmítnutej, tak to není příjemnej pocit.
- (38) T: Já bych se vás rád zeptal ještě, mě napadá v souvislosti s tím, co teď říkáte, jo, jaká...když bych se vrátil k tomu, jak jste sem přišel v pondělí večer v sedm hodin, když jste přišel tak byly zamčený dveře, jo...a vy jste se sem nemohl dostat...
- (39) K: No no...
- (40) T: Jaký tohle byl pocit? Že jsme domluvený na schůzce, přijdete sem, jedete ještě, že jo?
- (41) K: Jo jo jo...
- (42) T: Pak prostě nikdo tady není, jo...
- (43) K: Eh...Tak samozřejmě překvapení, že jo... Cejtíl jsem se zaskočeney, cejtíl jsem, že něco neklaplo, jo takže...v určitým smyslu taky takový odmítnutí, jo...
- (44) T: Takže jste se cítil odmítnutej taky, jo? Určitým způsobem...
- (45) K: No, kdybych šel do důsledku tak jo, protože jsme byli domluvený, vy jste nepřišel, vy jste tady nebyl, takže jako... já tedka co si tady počnu sám...
- (46) T: Hm...
- (47) K: Hmm...pocitově...
- (48) T: No co ještě jste cítil?
- (49) K: Frustrace, takový, tak jsem tady zbytečně, naštvání, vztek, jako ne nějak silnej, to ne, ale takovej jako „Ah!“
- (50) T: Když byste to dal do slov tohleto „Ah!“...Co by to bylo?
- (51) K: „Ty jo, co se děje?“ Je, něco, že by... taky taky pocit, to je spíš myšlena jo... jestli jsem si to nezapsal špatně do kalendáře, pocit nejistoty...
- (52) T: Jo jo...v čem to bylo pro vás...zkuste to říct jako mně, co jsem vám způsobila za pocity...že jsem byl... „Vyvolal jste ve mně“ ... „Naštval jste mě“...
- (53) K: (zasmání)
- (54) T: Jenom jak vám to zní...Je to zajímavý pro vás zkusit si to říct...?
- (55) K: No, je to zajímavý, protože obvykle tydlety věci říkám... no obvykle je neříkám nikomu...nebo maximálně svojí manželce a nejbližším lidem ve svém okolí takže...
- (56) T: Teď vy jste se tak jako posadil zpřímá na to...
- (57) K: No jasně no...protože...
- (58) T: Tak co?
- (59) K: Ne není mi to přirozený... nebo... co je člověku přirozený...
- (60) T: Chcete to zkusit?
- (61) K: Jooo... Tak jo... Tak poslyšte, my jsme se domlouvali na schůzce...
- (62) T: Hm...
- (63) K: V pondělí v sedm hodin a já jsem přišel a tady nikdo nebyl, vy jste pravděpodobně byl někde jinde. Jsem docela zklamaney z toho, počítal jsem s tím, že tady budete. Byli jsme tak domluvený?
- (64) T: Jo jo jo...byli jsme domluvený...
- (65) K: Souhlasí to?
- (66) T: Já jsem byl doma tou dobou už.
- (67) K: No tak, mě to teda naštválo. A jak vidím, vám to je možná trochu jedno...
- (68) T: Si myslíte, jo? Že mi to je jedno...
- (69) K: No vypadáte tak... Nebo, je vám to jedno?
- (70) T: Jakože se o to jako nestarám...
- (71) K: No.
- (72) T: Že vás to naštvá, že sem přijedete...
- (73) K: No, tak jak byste se cejtíl, kdybyste takhle přijel a já tam nebyl?
- (74) T: No já si asi myslím, že podobně no... Když si to tak představím, tak bych byl naštvanej, taky, asi bych pochyboval, že jestli jsem si to já sám nenapsal nějak špatně...a...asi bych se cejtíl odmítnutej taky. Já jsem teď rád, že mi to říkáte takhle, a jsem teď rád, že jsme se k tomu vrátili, že mi přijde, že já jsem vám to jen tak původ-

ně navrhl jako si to zkusit, ale teď mi to přijde jako hodně opravdový, co mi říkáte, jako mně se teď ten prožitek vrátil... Přijde mi, jakoby ste to trošku zatlačil tyhlety...

- (75) K: Jo jo jo...
- (76) T: Jenom chci říct, že mi to není jedno, jo, jak jste se ptal, že možná tak vypadám navenek, že to nedávám najevo...
- (77) K: No vy dokážete být tak vyrovnanější, že...
- (78) T: ...to vypadá až lhostejně... Jo je to tak?
- (79) K: No v tu chvíli to tak vypadalo... Nebo to na mě tak působilo.
- (80) T: A zároveň jsem cítil, že mi to je líto, no, že takovej pocit jakoby lítosti, že jste jedním do toho jako investoval vy, že jsem vás zklamal, že jste na mě naštvanej... a zároveň je tam něco takovýho, jakože jsem rád, že o tom teďka můžeme mluvit, že se zase nechci jako trestat za to, že si říkám, tak dělám, co můžu, jsem prostě jsem člověk a stalo se to a je mi to líto a snažím se to napravit, jo...
- (81) K: Jo...
- (82) T: Takle je tam takovej mix pocitů... Jaký to je pro vás to slyšet?
- (83) K: Ehm... Pro mě to je dobrý... protože... vlastně při té chybě, kterou jste udělal, neztrácíte hlavu... no, že stane se to. Chyby dělá každéj.
- (84) T: V čem to je pro vás důležitý tohleto?
- (85) K: Mmm...
- (86) T: Že při té chybě neztrácím hlavu?
- (87) K: Tak... v čem je to důležitý pro mě? Myslíte, jako kdybych byl ve vaší situaci nebo pro mě jako pro vašeho partnera?
- (88) T: No no no...
- (89) K: Tak, že se s váma dá mluvit a dá se s váma dohodnout, že jo. Jste schopnej mi to vysvětlit a nabídnout mi třeba pak další schůzku zadarmo.
- (90) T: Hmmm...
- (91) K: Zatímco kdybyste si začal nadávat nebo tak, to by působilo zbytečně stresově... nebo... jako dobrý... jestli jste vždycy takovej, tak dobrý...
- (92) T: To nevím. Mně přijde, že takovýhle situace, které se stanou, jako se stala tadle, tak že to je chyba, tak že jako neplánovanéj

nějakěj zásah do průběhu té terapie, že může bejt zároveň i hodně významná věc, jo, že najednou jste zažil nějaký odmítnutí tady a pocit, že mně jako na vás nezáleží, že jste naštvanej a mně to je jedno, jo?

- (93) K: Mhm...
- (94) T: A... znáte takovýdle pocity?
- (95) K: No částečně určitě... Pocit toho odmítnutí to jsme právě o tom mluvili, že jo? Ten poslední byl na tom výcviku nebo na tom tréninku. Jo jo, tyhle ty pocity, já je pravděpodobně taky vysílám směrem k ostatním lidem.
- (96) T: Aha...
- (97) K: Pravděpodobně jo no...(zasmání)

Tento úsek začíná zpětnou reflexí zkušenosti s Paulem. Stojí za připomenutí, že se jedná už o několikáté ohlédnutí za tímto zážitkem během terapie, a že již byla celá situace vícekrát dříve popsána jako situace nedostatku (akt I) a zároveň byly učiněny různé pokusy vytvořit nový pohled na celou situaci a tím vykročit do aktu II (např. když bylo poukázáno na podobnost Paula a klientova přísného otce). Je zajímavé, že se terapeut zaměřuje na přínosy této „sebezkušenosti“ pro klienta (6), ačkoli je zjevné, že se jedná spíše o nepříjemnou a možná lze říci, že i traumatizující zkušenost. Terapeut tím odráží i klientovu ambivalenci vůči této zkušenosti, což je ještě více prohloubeno později, když klient popisuje věci, které se naučil (8, 14) a terapeut upozorňuje i na negativní pocity (18, 20) a uzavírá, že tedy patrně „něco chybělo“ (22, 26). Při pohledu do zápisu RFA (viz. obr.) lze tuto část konverzace chápat jako vstup a rozvíjení přechodového aktu II, kde dochází k posunu oproti rámci nedostatku. Nabízí se zde nový význam „sebezkušenosti“, jako něčeho užitečného, ale také se rodí nový rámec – pocity studu a lítosti mohou znamenat, že této

zkušenosti „něco chybělo“ (22, 26; v RFA 1.3.). Zde je zajímavé doplnit, že terapeut později při polostrukturovaném rozhovoru s výzkumníkem mluvil s velkými pochybnostmi a skepsí o způsobu, jakým Paul klientovi „pomáhal“, přesto tuto klientovu zkušenost nedevalvoval ani se nesnažil zpochybňovat přínos, který pro klienta měla, jen nabídnul v této oblasti rozvinutí a dokončení určité „nedokončené záležitosti“ (Joyce & Sills, 2011). Rozhovor se věnuje pocitu odmítnutí (33 – 38), čímž se vytváří nový společný rámec (2). Tento rámec v zápisu RFA rovněž umísťujeme do přechodového aktu II, protože na předchozí sice navazuje, ale nerozvíjí jej přímo, spíše vytahuje jeden prvek a kolem něj buduje novou diskurzivní konstrukci. Terapeut zde propojuje pocity odmítnutí, které klient zažil od Paula a od otce s pocitem odmítnutí, který zažil v terapeutickém vztahu, kdy terapeut nedorazil na domluvené sezení. Dalo by se říci, že jde o změnu rámce typickou v gestalt terapii – od minulých událostí k aktuálnímu prožívání v kontextu terapeutického vztahu (Joyce & Sills, 2011). Protože pomyslné „vykročení“ do aktu II klient potvrzuje, terapeut téma rozvíjí nabídkou experimentu „Zkuste si to říct“ (54; RFA 3). Tím se z našeho pohledu konverzace již přesouvá do aktu III, kde se rozvíjí započatý rámec nejdříve experienciálně (vyjádřením emocí klienta (3.1.) a následně i terapeuta (3.2.)). Na to navazují další galerie a rámce utvrzující již rozvíjenou změnu (4 a 5). Samotný zápis RFA nabízí podrobnější pohled na to, jak se změna děje, přechodové body lze ještě detailněji analyzovat s využitím dalších metod, např. konverzačních analýz (Keeney et al., 2015) (obr. 6).

Výše uvedený postup posiluje klientovu

schopnost překonávat obavy z odmítnutí a více „se prosazovat“ ve vztahu s terapeutem i v jiných vztazích. Terapeut později v sezení nabízí reflexi vztahu s klientem v pojmech blízkosti a vzdálenosti a společně s klientem vytvářejí metaforu určitých „rychlostních stupňů“, mezi nimiž lze přecházet.

Terapeut nabízí ve zpětné vazbě metaforu vzdálenosti a blízkosti (5, 7), s níž pracují mnozí existenciálně či humanisticky zaměření terapeuti (Yalom, 2006). Je tím potvrzena funkce terapeutického vztahu jako určité laboratoře, v níž lze experimentovat s novými možnostmi vztahování se a prožívání. Vzdálenost je spojena s „povrchní“ a bezpečnou konverzací, blízkost se sdílením a schopností i konfrontovat se a přejít na osobní rovinu. Terapeut své postřehy nabízí jako „svoje představy“, které vypoovídají taky o něm a které nemusí pasovat na to, jak věci chápe klient (11). Klient poté přichází s metaforou „stupňů“, kterou dále rozpracovávají do konkrétních popisů chování v konkrétních situacích. Na konci sezení se nový prvek vztahu potvrzuje tím, že klient terapeuta „odpíne“ (na otázku „Jak se teď máte?“ reaguje klient: „Dobře... a vy?“) a terapeut za „odpíknutí“ poděkuje a potvrzuje jej jako známku změny (kdybychom to znázorňovali v RFA zápisu, zaznačili bychom do aktu III).

ZÁVĚREM

Tento text je spíše jen drobným nahlédnutím do případu, v němž jsme se snažili zachytit prvky terapeutické změny. Prezentovaný významný moment poměrně dobře koresponduje s tím, jaké významné momenty v terapeutických konzultacích bývají často identifikovány (Timulak, 2007).

Obr. 6

RFA záznam ukázky 3:

I. (problémy a nedostatky)	II. (inspirace a příprava)	III. (rozvíjení změny a zdrojů)
	1. SEBEZKUŠENOST 1.1. Užitečná sebezkušenost s Paulem. 1.2. Víc poslouchat klienty. 1.3. Pocity studu a lítosti – něco tomu chybělo.	
	↓	
	2. POCIT ODMÍTNUTÍ 2.1. Odmítnutí Paulem. 2.2. Odmítnutí terapeutem.	
	└───→	3. ZKUSTE SI TO ŘÍCT 3.1. Řekněte mi to. 3.2. Není mi to jedno.
		↓
		4. CHYBY DĚLÁ KAŽDÝ 4.1. Neztrácet hlavu při chybě. 4.2. Vliv vypětí
		↓
		5. ZNÁTE TYTO POCITY 5.1. Pocit odmítnutí v terapii a s Paulem

Pokud bychom se zaměřili na obecné kategorie vzešlé z kvalitativních metaanalýz významných momentů v terapii, můžeme v prezentovaném významném momentu

spatřovat zejména prvky prohloubeného uvědomění (*awareness*), zmocnění (*empowerment*), zkoumání pocitů (*exploring feelings*), osobního kontaktu (*personal contact*)

a dalších aspektů (Timulak, 2007). Vlastně by pro nás bylo obtížné tento významný moment přiřadit výhradně k jedné z obecných kategorií.

Při pohledu na samotný proces změny, který se v prezentovaném významném momentu objevuje, jej můžeme porovnat s teoretickým rámcem procesu změny v gestalt terapii, kterým je „paradoxní teorie změny“ (Beisser, 1970). Tato teorie předpokládá, že změna se nedostaví, pokud o ni usilujeme, pokud tedy klient zažívá, že byl „měl být jiný“ než je. Změna přichází, když klient od terapeuta zažívá přijetí takový, jaký je. To mu pomáhá přijímat sebe sama, a tím se pro něj otevírají možnosti se rozvíjet a proměňovat. V popsáném případě klient zažil přijetí i ve chvíli, kdy přímo na sezení vyjadřoval pocity, které obvykle schovával (hněv, lítost). To mu umožnilo nejen tyto své pocity přijmout jako legitimní, zvýšilo to také jeho toleranci k druhým a umožnilo překonat minulou traumatickou zkušenost z odmítnutí kritizujícími autoritami.

Výsledky lze rovněž porovnat s RFA analýzami gestalt terapie nebo příbuzných přístupů. V tomto směru je nám známa jen jedna RFA analýza příbuzného přístupu, konkrétně Emotionally Focused Therapy (EFT) vedenou Sue Johnson (Peng, 2014). Ačkoli jde o párovou terapii, lze zde nalézt některé podobné prvky procesu změny s tím, co se odehrálo v námi analyzovaném významném momentu. Zejména v „křídle 2 a 3“ (Peng, 2014, s. 22–25) lze pozorovat podobný princip zaměřený na prožívání emocí v párové komunikaci a změny významů spojených s těmito situacemi a přetavení nového uvědomění do určité formy „experimentu“. Na rozdíl od našeho významného momentu však není uvedený experiment

zaměřen na vyjádření vůči terapeutovi (V RFA galerie 3), ale spíše jde o experimentální vyjádření emocí mezi partnery, které terapeutka moderuje (Peng, 2014).

Uvědomujeme si rovněž omezení této případové studie. Uvedený případ nemá přímou výpovědní hodnotu o jiných případech a nenabízí intervence, které by bylo možné bez dalšího aplikovat s jinými klienty. Domníváme se, že opomenout dorazit na sezení, a pak situaci využít pro terapeutické účely, pravděpodobně nebude nikdy běžná terapeutická strategie. Přesto lze z případové studie čerpat inspiraci, jakým způsobem „rámovat“ (či „přerámovávat“) události v terapii i mimo ni jako něco, k čemu se lze prožitkově vztahovat „tady a teď“ v kontextu bezpečného terapeutického vztahu. Detailní pohled na významný moment očima diskurzivní analýzy umožňuje sledovat jemné nuance společného vytváření změny, včetně jemných konverzačních pohybů dopředu i nazpět v tříaktové struktuře. Lze rovněž sledovat konstruktivní způsoby, jakými terapeut v daném momentu v souladu se svým přístupem reagoval (je vhodné si uvědomit, že jde o moment, který může být pro terapeuta velmi nekomfortní a překračující jakousi „terapeutickou rutinu“). Pokud je gestalt terapie popisována jako experimentální přístup a terapeutická situace jako určitá laboratoř (Zinker, 2004), pak případová studie podobného zaměření jako je tato zviditelňuje a zaznamenává učiněné „konverzační pokusy“ (experimenty) i jejich výsledky (diskurzivní posuny) a umožňuje tak sledovat performativní rovinu terapeutického dialogu. To může být významným zdrojem inspirace i pro jiné terapeutické konverzace.

LITERATURA:

- Bateson, G. (2000). *Steps to an Ecology of Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Beisser, A. (1970). The Paradoxical Theory of Change. In J. Fagan & I. Shepherd (eds.). *Gestalt Therapy Now* (s. 77–80). New York: Harper Colophon Books.
- Duncan, B. L. (2010). *On Becoming a Better Therapist*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Duncan, B. L., Miller, S. D., Wampold, B. E., & Hubble, M. A. (Ed.). (2010). *The Heart and Soul of Change: Delivering What Works in Therapy* (2nd ed.). Washington: American Psychological Association.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Elliott, R. (2010). Psychotherapy change process research: Realizing the promise. *Psychotherapy Research*, 20(2), 123–135.
- Elliott, R., Fischer, C. T., & Rennie, D. L. (1999). Evolving guidelines for publication of qualitative research studies in psychology and related fields. *The British Journal of Clinical Psychology*, 38, 215–229.
- Elliott, R., & Shapiro, D. A. (1992). Client and Therapist as Analysts of Significant Events. In S. G. Toukmanian & D. L. Rennie (Ed.), *Psychotherapy Process Research: Paradigmatic and Narrative Approaches* (s. 163–186). Newbury Park: Sage.
- Fishman, D. (1999). *The Case for Pragmatic Psychology*. New York: New York University Press.
- Fishman, D. B., Messer, S. B., Edwards, D. J. A., & Dattilio, F. M. (Ed.). (2017). *Case Studies Within Psychotherapy Trials: Integrating Qualitative and Quantitative Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Flückiger, C., Wüsten, G., Zinbarg, R., & Wampold, B. (2009). *Resource Activation: Using Clients' Own Strengths in Psychotherapy and Counseling*. Cambridge: Hogrefe Publishing.
- Hill, C. E. (Ed.). (2011). *Consensual Qualitative Research: A Practical Resource for Investigating Social Science Phenomena*. Washington: American Psychological Association.
- Hill, C. E. (2015). Consensual qualitative research (CQR): Methods for conducting psychotherapy research. In O. C. G. Gelo, A. Pritz, & B. Rieken (Ed.), *Psychotherapy research: Foundations, process, and outcome*. (s. 485–499). New York: Springer-Verlag Publishing.
- Chenail, R. J. (1995). Recursive Frame Analysis. *The Qualitative Report*, 2(2), 1–14.
- Chenail, R. J., & Duffy, M. (2011). Utilizing Microsoft® Office to Produce and Present Recursive Frame Analysis Findings. *The Qualitative Report*, 16(1), 292–307.
- Iwakabe, S., & Gazzola, N. (2009). From single-case studies to practice-based knowledge: Aggregating and synthesizing case studies. *Psychotherapy Research*, 19(4/5), 601–611.
- Joyce, P., & Sills, C. (2011). *Základní dovednosti v gestalt psychoterapii*. Praha: Portál.
- Kazdin, A. E. (2003). *Methodological Issues and Strategies in Clinical Research* (3rd vyd.). American Psychological Association.
- Keeney, B. (1990). *Improvisational Therapy: A Practical Guide for Creative Clinical Strategies*. New York: The Guilford Press.
- Keeney, B. (2009). *The Creative Therapist: The Art of Awakening a Session*. New York: Routledge.
- Keeney, H., & Keeney, B. (2012a). *Circular Therapeutics: Giving Therapy a Healing Heart*. Phoenix: Zeig, Tucker & Theisen.
- Keeney, H., & Keeney, B. (2012b). Recursive Frame Analysis: Reflections on the Development of a Qualitative Research Method. *The Qualitative Report*, 17(2).
- Keeney, H., Keeney, B., & Chenail, R. (2012). Recursive Frame Analysis: A Practitioner's Tool for Mapping Therapeutic Conversation. *The Qualitative Report*, 17(38), 1–15.
- Keeney, H., Keeney, B., & Chenail, R. J. (2015). *Recursive Frame Analysis: A Qualitative Research Method for Mapping Change-Oriented Discourse*. Fort Lauderdale: Nova Southeastern University Works & TQR Books.
- Lester, J. N., Wong, J. Y., O'Reilly, M., & Kiyumba, N. (2018). Discursive Psychology: Implications for Counseling Psychology. *The Counseling Psychologist*, 46(5), 576–607.

- McLeod, J. (2001). *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy* (1 edition). London: Sage.
- McLeod, J. (2010). *Case Study Research in Counselling and Psychotherapy*. London: Sage.
- O'Connell, D. C., & Kowal, S. (1995). Basic Principles of Transcription. In J. A. Smith, R. Harre, & L. Van Langenhove (Ed.), *Rethinking Methods in Psychology* (s. 93–103). Thousand Oaks: Sage.
- Peng, Y. (2014). The Use of Recursive Frame Analysis on an Emotionally Focused Couples Therapy Session. *The Qualitative Report*, 19(32), 1–25.
- Prescott, D. S., Maeschalck, C. L., & Miller, S. D. (Ed.). (2017). *Feedback-Informed Treatment in Clinical Practice: Reaching for Excellence*. Washington: American Psychological Association.
- Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Timulak, L. (2007). Identifying core categories of client-identified impact of helpful events in psychotherapy: A qualitative meta-analysis. *Psychotherapy Research*, 17(3), 310–320.
- Timulak, L. (2010). Significant events in psychotherapy: An update of research findings. *Psychology And Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 83(4), 421–447.
- Wiggins, S. (2017). *Discursive Psychology: Theory, Method and Applications*. Thousand Oaks: Sage.
- Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál.
- Yin, R. K. (2002). *Case Study Research: Design and Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Zatloukal, L. (2012). *Komunikace v psychoterapeutické praxi a terapeutická změna*. (Diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci (Filozofická fakulta), Olomouc.
- Zatloukal, L., & Bezdičková, E. (2019). Recursive Frame Analysis (RFA) as a research tool for mapping professional helping conversations. In K. Dierolf (Ed.), *Solution-Focused Practice Around the World* (v tisku). New York: Routledge.
- Zinker, J. C. (2004). *Tvůrčí proces v Gestalt terapii*. Brno: ERA.

Došlo do redakce a přijato k recenznímu řízení 15. 2. 2019. Revidované znění došlo 14. 4. 2019, k publikaci přijato 17. 4. 2019.